

Bobay István Zoltán

„Mexikói magyar konkvisztádorok (1864 – 1867)”

A mexikói osztrák önkéntes sereg magyarországi születésű katonáinak
prozopográfiája, elbeszélő forrásai és kapcsolódó kutatási eredmények

PhD értekezés

Tézisfüzet

2022.

Károli Gáspár Református Egyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola

Témavezető

Dr. habil. Semsey Viktória

I. A KUTATÁS TÉMÁJA

Mexikóban a spanyol gyarmati függés megszűnését, 1821-et követően rendkívül feszült politikai légkör uralkodott. Egymást gyakorta váltó kormányok és polgárháborúk jellemezték az ország 19. századi történetét.

Az egyik ilyen politikai krízissel teli időszakot használta fel III. Napóleon arra, hogy csapataival – kezdetben Nagy-Britannia és Spanyolország katonai támogatásával – intervenciót intézzon a latin-amerikai ország ellen. Az ügy hátterében nagyrészt gazdasági szempontok álltak, ugyanis Mexikóban 1858 és 1861 között zajlott le az úgynevezett Reformháború, amely a republikánus oldal győzelmével zárult; az ország elnöke Benito Juárez lett, aki a nehéz gazdasági helyzet miatt két esztendőre felmondta az ország hiteleinek törlesztését. A latin-amerikai ország legnagyobb hitelezői Franciaország mellett Anglia és Spanyolország voltak.

A Mexikóba érkező európai seregek fő célja kezdetben az volt, hogy az ország legjelentősebb forgalmát lebonyolító kikötő, Vera-Cruz elfoglalásával nyomást gyakoroljanak a mexikói kormányzatra, annak érdekében, hogy felvett hitelek törlesztését rendezzék. Amint Juraz kormányra garanciát vállalt a hitelek visszafizetésére, a brit és a spanyol haderő elhagyta a latin-amerikai országot, a franciák azonban nem vonták ki a csapataikat és Vera-Cruznál egy erős hídfőt sikerült kiépíteniük, azonban 1862 májusában súlyos vereséget szenvedtek a mexikói haderőtől az I. pueblai csata (1862. május 5.) során. A katonai kudarcok miatt a francia császár nagyarányú csapaterősítéseket rendelt el, amelyek eredményeként egy évvel később a II. pueblai csatában (1863. március 29.) már a francia erők diadalmaskodtak a mexikóiak felett és ezzel megnyílt előttük az út Mexikóváros elfoglalására. A főváros bevételét (1863. június 7.) követően további jelentős területeket sikerült elfoglalniuk az ország középső részén. III. Napóleon hathatós támogatásával (1863. június 20.) ült össze a magát Tekintélyes/Jeles Emberek Gyűlése (Asamblea de Notables) – amely egyfajta nemzetgyűlésként fogható fel –, amely kikiáltotta a második Mexikói Császárságot (1863. július 10.). Ekkor egy népes mexikói küldöttség indult útnak Triesztbe, hogy személyesen hívja meg Habsburg Miksa főherceget és nejét, Saroltát – I. Lipót belga király leányát – Mexikó trónjára. Miksa elfogadva a számára felkínált császári címet 1864 tavaszán a francia fél közbenjárásával megkötötte a miramari egyezményt. Ennek értelmében a már Mexikóban állomásozó francia csapatok megerősítésére – francia hitelekből – számára is lehetőség nyílt

egy saját önkéntes sereg toborzására a Habsburg Birodalom területéről. Mexikó császári párja 1864. április 14-én indult útnak Trieszt kikötőjéből.

Az önkéntes alapon toborzott sereg a Mexikanische Österreichisches Freiwilligenkorps nevet viselte és 7100 főt számlált, melyben több mint ezer magyarországi születésű katonai is szolgált. A sereg tagjainak összegyűjtése és kiképzése 1864-től Laibachban folyt, november második felétől több ütemben Triesztből – illetve a egy kivétellel a franciaországi St-Nazaire kikötőjéből – hajózták át őket Mexikóba, ahol 1865–67 között egy számukra rendkívül szokatlan helyzetbe, egy rendkívül véres gerillaháborúba csöppentek bele. A hagyományos hadviselésre kiképzett katonák mozgékony, kis létszámú, a vezetési pontokat, a tartalékokat és az utánpótlást szállító oszlopokat meglepetészerűen támadó, a területi adottságokat náluknál ezerszer jobban ismerő ellenféllel kerültek szembe. Ráadásul a harcoló felek – sokszor martalócok – gyakran hagyták cserben korábbi szövetségeseiket, különös és indokolatlan kegyetlenséggel gyilkolva az éghajlathoz, terephez, mentalitáshoz nem szokott idegeneket.

Végül a II. Mexikói Császárság sorsa két jelentős világpolitikai fordulatnak köszönhetően pecsételődött meg. Egyrészt az Amerikai Egyesült Államokban véget ért a hosszú ideje zajló polgárháború, amelynek következtében visszanyerte külpolitikai érdekérvényesítő erejét, ismét érvényt tudott szerezni a Monroe-elvnek: Amerika az amerikaiaké. Így a washingtoni kormányzat már képes volt széles körű nyomást gyakorolni a francia császárra, hogy vonja ki csapatait Mexikóból. A másik esemény, amely hozzájárult a mexikói Habsburg-császárság összeomlásához, az európai kontinensen játszódott le: 1866-ban Poroszország a königgrätzi csatában súlyos vereséget mért a Habsburg Birodalom haderejére. Ez aggodalommal töltötte el III. Napóleont, aki – félve egy Franciaország elleni porosz támadástól – megszegte a miramari egyezményt s 1866 nyarától megkezdte csapatai kivonását Latin-Amerikából. Az utolsó francia csapatok 1867 első hónapjaiban hagyták el Mexikót. Ez alapjaiban ingatta meg a Mexikanische Österreichisches Freiwilligenkorps katonai helyzetét. Az uralkodó megítélése magyar katonái körében kezdetben – közvetlensége, nyíltsága, magyar-tudása révén – viszonylag kedvező volt. Az utolsó időszakra azonban a zsold elmaradása rendkívül negatívan befolyásolta a személyi állomány morálját. Olyannyira, hogy az alakulatot 1866 decemberében feloszlatták és a mexikói harcokat túlélte katonák jelentős részét visszaszállították Európába.

Miksa császár megmaradt mexikói híveivel és az önkéntes sereg több mint 1000 katonájával, akik továbbra is kitartottak uralkodójuk mellett, rendkívül nehéz helyzetbe került. Ekkorra ugyanis az USA által nem hivatalosan fegyverekkel és pénzzel támogatott

republikánusok ereje jelentős mértékben megnövekedett. A mexikói császári erők 1867-ben már csupán négy nagyobb várost (Vera-Cruz, Puebla, Mexikóváros és Querétaro) tudtak ideig-óráig az ellenőrzésük alatt tartani. A Habsburg-uralkodó serege jelentős részét a Mexikóvárostól északra elhelyezkedő Santiago de Querétaroba vonta össze, ahol döntő összecsapást szeretett volna kikényszeríteni az északi irányból előretörő ellenséges erőkkel szemben. Itt azonban a császár seregét bekerítették és több hónapos ostrom során kiéheztették. Ugyanezen sor várt Mexikóvárosra is. A rövid életű második Mexikói Császárság története az uralkodó és kéttábornoka – Miguel Miramón¹⁸ és Tomás Mejía¹⁹ – 1867. június 19-i kivégezésével és a főváros június 21-i kapitulációjával ért véget.

II. A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI

A disszertáció címe: „*Mexikói magyar konkvisztádorok (1864–1867)*” – *A mexikói osztrák önkéntes sereg magyarországi születésű katonáinak prozopográfiaja, elbeszélő forrásai és további kapcsolódó kutatási eredmények.* A címadáskor Dr. Tardy Lajos egyik megkezdett, ám halála miatt már be nem fejezett munkájának címét idézzük, amellyel az elhunyt kutató emléke előtt szeretnénk tiszteletünket kifejezni. A címadás egyben előrevetíti, hogy az írásmű legfőbb célja a Habsburg Miksa mexikói császár (1864–1867) osztrák önkéntes seregében szolgáló magyarországi születésű katonákra vonatkozó adatok és források feltárása, bemutatása és elemzése. Kutatásunk és a források feldolgozása során a következő célokat jelöltük ki:

- ❖ Tardy Lajosnak a témához kapcsolódó történetírói hagyatékának feldolgozása.
- ❖ A magyarországi és nemzetközi forrásanyag feltárása, mexikói hungarikák felkutatása.
- ❖ A magyarországi állományhoz köthető narratív forrásanyagok (memoárok, levelek, visszaemlékezések stb.) összegyűjtése, szintetizálása és strukturált feldolgozása.
- ❖ A magyarországi származású katonák létszámának revíziója és pontosabb megállapítása, valamint a magyarországi állomány prozopográfiai adattárának összeállítása és elemzése.
- ❖ Historiográfiai összefoglaló elkészítése, ami bemutatja a témát érintő magyar és nemzetközi szakirodalmakat – különös figyelmet szentelve az egykori Habsburg Birodalom területén létrejött nemzetállamokban (Ausztria, Magyarország, Csehország, Olaszország, Szlovénia, Lengyelország, Románia stb.) megjelent munkákra.
- ❖ A mexikói eseményekre és a magyarországi önkéntesekre vonatkozó fényképhagyaték összegyűjtése.
- ❖ A hazai szakirodalmakban a témáról megjelent téves megállapítások helyreigazítása.

Munkánk során azt is fontos célnak jelöltük meg, hogy egy olyan magyar nyelvű írást adjunk közre, amely a mexikói osztrák önkéntes sereg toborzásától a mexikói harcokon át az önkéntes katonák későbbi sorsáig összefüggéseiben mutatja be a nevezett katonai egység történetét, beleágyazva az 1861–1867 közötti mexikói katonai konfliktus történetébe.

Az olvasóban felvetődhet a kérdés, hogy egy vegyes etnikai összetételű, önkéntes alapon toborzott hadsereg esetében, miért is van szükség egy nemzetiségi alapú történeti feldolgozásra. Egyfelől maga Tardy Lajos is a megkezdett munkájában a történelmi

Magyarország határait vette alapul, másfelől a külföldi szakirodalmak esetében szintén találunk példát arra, hogy egy-egy nemzet (cseh, lengyel, olasz, szlovén stb.) kutatói főként a saját etnikumuk érintettségét vizsgálták a történetre vonatkozóan. A vizsgálódásaink során azt is tapasztaltuk, hogy az általunk választott témakör a magyarországi nagyközönség előtt – beleértve a hazai történész szakmát is – kevésbé ismert. Emellett azt is tapasztaltuk, hogy az eddigi kutatások elsősorban szakirodalmi vizsgálatokon alapultak, az újabban született munkák között is találunk olyanokat, amelyek nélkülözték a magyarországi résztvevőkre vonatkozó hazai és külföldi közgyűjteményekben (levéltárak, múzeumok, magánygyűjtemények) fennmaradt eddig feltáratlan források használatát. Az sem elhanyagolható szempont, hogy a rövid ideig fennállt II. Mexikói Császárság történetében a magyarok is jelentős szerepet játszottak. Ott találjuk őket Habsburg Miksa mexikói császár közvetlen környezetében – testőrségében – valamint az önkéntes sereg tisztikarában egyaránt, valamint magyarországiak szintén szép számmal szolgáltak a katonaeorvosok között is. Külön említésre méltó Tüdős József személye, aki – a császárság bukásának időszakában, mint az uralkodó komornyikja – a végsőkig hűségesen kitartott Miksa császár mellett, egészen a veszthelyig kísérve őt.

III.A DISSZERTÁCIÓ TARTALMI ÁTTEKINTÉSE

A szerkezeti felépítést tekintve munkánk három nagy egységre osztható:

1. A főszövegben (I–VI. fejezet) tárgyaljuk, a mexikói kaland magyar és idegen nyelvű historiográfiáját, a második mexikói francia intervenció történetét és a II. Második Mexikói Császárság és a polgárháborúban résztvevő mexikói osztrák önkéntes sereg szerepvállalását az eseményekben, valamint a *MÖF* magyarországi állományának prozopográfiai elemzését és a magyarországi katonákhoz köthető elbeszélő források ismertetését az egyéb újabb kutatási eredményekkel egyetemben.
2. A *Függelék (Adattár)*-ban (VII–XI. fejezet) negyvennyolc magyar honos katona bővebb tipikus és atipikus életrajzát, a történelmi Magyarországhoz köthető mexikói önkéntesek adattárát publikáljuk, illetve a Tardy-hagyatékban található kiadatlan kéziratokat közlünk, továbbá a *MÖF* tiszti listáját adjuk közre.
3. A harmadik nagyobb egységet a *Melléklet (fényképek, dokumentumok és illusztrációk)* jelenti (XII–XVII. fejezet), melyben számos külföldi és hazai közgyűjteményben és magánhagyatékban feltárt kortárs fényképet, illusztrációkat, térképeket, emléktárgyakat stb. mutatunk be.

Disszertáció a megfogalmazott célokhoz igazodva, elsősorban alapkutatásokra épült. Az elmúlt évek során nagy mennyiségű forrást tártam fel Magyarországon, Mexikóban, Ausztriában, az Egyesült Államokban és Belgiumban, amelyeket különböző típusú köz- és magángyűjteményekből, korabeli sajtóból sikerült összegyűjteni, rendszerezni, elemezni és az ezekben található információkat korábban megjelent – kapcsolódó – alapmunkákat figyelembe véve egy szerkezetében és terjedelmében új és sok részterülethez kapcsolódó munkában közreadni és egy eddig még nem létező adattárat létrehozni. Úgy gondolom, hogy az összegyűjtött anyag mennyisége és minősége jócskán túlmutat jelen írásmű keretein és számtalan további kutatási irányt kínál.

A köszönetnyilvánítás és a célok bemutatása után, az értekezés első nagy egységében (III. A „mexikói kaland”) áttekintésre került az általunk vizsgált témára vonatkozó historiográfia. Felsorakoztattuk a téma nemzetközi történetírását alapul véve azokat a műveket is, amelyek egyfelől a hazai történetírás számára ezidáig ismeretlenek voltak, másfelől a külföldi kutatók figyelmét is sok esetben elkerülték (ilyenek például az olasz, a cseh, a szlovén és a lengyel írások).

Munkánkat nagyban segítették az elmúlt évtizedekben megjelent új külföldi összefoglaló historiográfiai feldolgozások. Ezek felhasználásával a téma korábbi kutatásai megismerhetővé váltak. Kiemeljük és bemutatjuk közülük például Martin Quirarte (*Historiografía sobre el Imperio de Maximiliano*) és Erika Pani (*El Segundo Imperio. Pasados de usos múltiples*) kiváló feldolgozásait. Ezt követően logikus módon országonként (Mexikó, Egyesült Államok, Anglia, Spanyolország, Franciaország, Belgium) kerültek bemutatásra a szakirodalmi munkák, amelyek többnyire az egykori eseményekben érintett országok szemszögéből vizsgálják a történetet (mint például Jack Autrey Dabbs, Jesús de León Torral, Albert Duchesne, Alain Gouttman stb.) A nemzetközi historiográfiai fejezetben összegzett szakirodalmak átfogó szinten kerültek bemutatásra, amelyek a francia intervencióra, a II. Mexikói Császárságra és az osztrák önkéntes sereg történetére egyaránt vonatkoznak. Munkánkban szintetizálásra kerültek az osztrák önkéntesekre vonatkozó eddig megjelent tudományos eredményeket közlő művek és forrásfeldolgozások – összegyűjtésük, tudomásunk szerint először történt meg. Külön alfejezetet szántunk arra, hogy széles körű idegennyelvű szakirodalomra támaszkodva részletesen közzé adjuk a mexikói osztrák önkéntes sereg mélyrehatóbb történetét a toborzástól a felállításon és a kiszállításon keresztül a mexikói harcokig, valamint a sereg feloszlásáig, majd a katonák utóéletéig, melyekre a magyar nyelvű munkákban korábban főként említés szintjén, vagy csak nagyon röviden tértek ki.

Disszertációnk fő fejezetének (IV. *Magyarok az „amerikai új császárság”-ban*) elején szintén hiánypótló módon összefoglalásra került a mexikói kalandban részt vett magyarokról szóló magyar és idegen nyelven megjelent szakirodalmak és forráskiadások az 1870-es évektől egészen napjainkig öt időintervallumra bontva. Ez alapján a következő tendenciák bontakoznak ki: az első világháborúig bezárólag romantikus képpel tekintettek I. Ferenc József császár és király legidősebb öccsének, Habsburg Miksa mexikói császárságára és tragédiájára. Ekkor már jelentek meg olyan művek, melyek egykori szemtanúk beszámolóin

alapulva tárgyalták a történetet. A mexikóiakról ezekben a művekben általánosságban még ellenséges hangnemben vélekedtek, míg a tragédiai felelőseiként a franciák jelennek meg.

A két világháború közötti időszakban jelennek meg az első forrásalapú szakmunkák, valamint ezen időszakra tehető az általában a résztvevők hagyatékaiban fennmaradt és valamely leszármazott vagy egyéb személy által közzétett kivonatos szekunder forrásközlések publikálására. A II. világháborút követő két évtized során a magyar tudományos életben egy tengerentúli bukott Habsburg monarchia története és az abban részt vett magyarok szerepvállalása nem tartozott a felkapott kutatási témák közé. Ezen időszakban az amerikai magyarság fordított némi figyelmet a témára, annak minden történettudományi módszertant nélkülöző hiányosságai ellenére. Magyarországon az 1960-as és 1970-es években megnövekedő érdeklődés az egyetemes történet iránt valamelyest újra látókörbe hozta a témát. Az ezt követő időszakban jelentek meg Salvador Bueno *Cinco siglos de relaciones entre Hungría y América Latina*, Medziboroszky Endre *Repercusión del «imperio» de Maximiliano y de la lucha independentista del pueblo mexicano en la prensa húngara contemporánea* és Tardy Lajos *Az 1864-67. évi mexikói „önkéntes hadtest” magyarországi résztvevői* című munkái. A rendszerváltást követően megélénkült a magyarországi latin-amerikanisták és amerikanisták figyelme a téma iránt és ekkortól figyelhetők meg a magyarországi katonák származása szerinti helytörténeti megközelítésű feldolgozások elterjedései is. Jellemző ezekre, hogy nagyrészt Tardy Lajos eredményeire támaszkodva építik kutatásaikat. Ez adta alapját jelen kutatás megindításának, melynek egyik fő célkitűzése a Tardy-hagyaték eddig közzé nem tett anyagainak feltárása, közzététele, valamint az eddigi tudományos eredmények felülvizsgálata és újabb alap kutatásra támaszkodó eredmények felmutatása.

A fejezet második részében feltárásra került az 1867-ig az osztrák önkéntes seregen felül Mexikóban hosszabb-rövidebb ideig élt magyarok története (akik közül néhányan kapcsolatba is kerültek a *MÖF* tagjai), amelyekhez eddig ismeretlen mexikói és amerikai levéltári források lettek felhasználva. (*Magyarok Mexikóban a második mexikói francia intervenciót megelőzően*). Ez a fejezet amellet, hogy bebizonyítja azt, hogy nemcsak a mexikói osztrák önkéntes sereg kötelékében harcoltak magyarok Miksa oldalán, hanem a Francia Idegenlégió csapataival is érkeztek néhányan (akik kapcsán nem melleleg az első idegenlégiós magyarok kilétét is sikerült felszínre hozni), és mindezek mellett a császári udvartartással Mexikóba került magyarországiakról is közlésre került egy fejezet, ahogyan az ekkoriban az osztrák cs. kir. haditengerészettel a Mexikói-öböl partjainál állomásozó

„hazánkfiairol” is olvashatunk. Az amerikai polgárháborúban szolgált magyarokhoz hasonlóan az ekkoriban a mexikói köztársasági seregben felbukkant magyarok számát illetően is túlzónak tűnő adatok álltak rendelkezésre, melyek a *Magyarok a köztársasági oldalon* fejezetben helyreigazításra kerültek. Ennek kapcsán sikerült beazonosítani az egyik legismertebb magyar tisztnek, Zákány (Csala) Istvánnak a sajtóban közölt levelezéseit, melyből pontos képet kaphatunk miként is jutott át egy fegyverszállítmányt kísérve az Egyesült Államokból Mexikóba, ahol a császári csapatok ellen harcolt.

A fő fejezet (*IV. Magyarok az „amerikai új császárság”-ban*) harmadik szekciójában a MÖF magyarországi állományának életrajzi adattára a korábbi adatok revíziója, a régebbi és az újabb adatok forrásbázisa, elemzése és kiértékelése kerül közreadása, melyben az alábbiak szerepelnek: állományadatok, felekezeti hovatartozás, foglalkozási adatok, korábbi katonai és háborús tapasztalatok, a belépéskori fegyvernem, csapatnem és tiszti megoszlás adatai, a katonai törzslapokban szereplő utolsó bejegyzések információi és a későbbi sorosokra vonatkozó kutatási eredmények.

A fő fejezet (*IV. Magyarok az „amerikai új császárság”-ban*) utolsó alfejezetében a magyarországi katonák elbeszélő forrásait vettük górcső alá, melyben egy felvezető alfejezetben hiánypotlóan egybegyűjtésre került a „Lajtán túli”, a magyarországi és az erdélyi állományhoz köthető narratív forrásanyag egyaránt. Utóbbi kettőt külön alfejezetekben és részletesebben kifejthetjük. A típusok szerinti csoportosításban külön tárgyaljuk az adomákban, anekdotákban és nekrológokban fennmaradt történeteket, a naplóban, memoárokban és levelekben leírtakat, a kivonatos szekunder forrásközléseket és az egykori résztvevőkkel készült interjúkat. Egy a doktori kutatásainkkal párhuzamosan zajló ÚNKP által támogatott kutatásunk során feltártuk a mexikói kaland magyar szépirodalomban való beépülését. Ez a vizsgálat a várakozásainkat felülmúló eredményeket hozott, melyet terjedelmi okokból kifolyólag nem építettünk be teljes egészében a disszertációba, azonban egy külön alfejezetben kitérünk azon szépirodalmi stílusban írt mű elemzésére (*Éjjeli kaland. — Epizod, a Miksa mexikói császár elleni hadjáratból. — Berger Vilmos elbeszélése. Fordította: Csősz János*), amelyről bebizonyosodott, hogy valós emlékek őrződtek meg benne. Végezetül megemlítsük az azon Hány János féle történetek is, melyek minden valóságálapot mellőznek és céljuk inkább az adott személyek henegezésének tekinthető.

Disszertációnk függelékében kapott helyett negyvennyolc részletesebben feltárt életrajz és a katonai törzslapok személyenként közzétett adatai 1308 magyarországi egyénhez köthetően. A Tardy-féle listához képest ezen lajstrom 262 névvel többet tartalmaz, jöllehet

ezek között azon katonák nevei is szerepelnek (123 fő), akik az 1866-os második nagy toborzáskor léptek be a seregbe, de kiszállításuk diplomáciai okokból kifolyólag már nem következett be. Kétszáz személy esetében rendelkezésre állnak még további életrajzi adatok, melyeket az egyes személyek adatainál közöltünk forrásmegjelöléssel. Ezek alapján további kutatások lefolytatására nyílik lehetőség és adalékul szolgálnak egyéb témájú (társadalomtörténet, diplomáciatörténet, orvostörténet, gazdaságtörténet stb.) kutatásokhoz. Szintén a függelékében került publikálásra Fráter Farkas naplótöredéke, mely a Tardyhagyatékból került elő, mint magándokumentum, továbbá közöltünk néhányat Tardy Lajosnak a témában írt kiadatlan kéziratából is. Talán az egyik legnagyobb érdeklődésre számot adó eredménye kutatásunknak, hogy publikálatlan és kortárs kiadásban megjelent forrásokra támaszkodva összeállítottuk a Mexikanische Östereishische Freiwilligenkorps 1864. és 1866. évre vonatkozó tisztikarát újabb adatokkal.

Disszertációnk mellékletében közlésre kerül a kutatás során előkerült különböző forrásanyagok (vizitkártyák, csoportképek, városfotók, sírhelyek fényképei, rajzok, plakátok, gyászejelentések, sajtó és egyéb illusztrációk, litográfiák, térképek stb.).

IV. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Jelen értekezésben több éves magyarországi és nemzetközi kutatás eredményeit tesszük közre, amely során az európai és az amerikai földrész közgyűjteményeiben végzett forrásfeltárás során gazdag forrásbázisra leltünk. Vizsgálódásaink alatt igyekeztünk a hazai és a nemzetközi történettudomány számára is egy hasznosítható, szintetizáló munkát készíteni. Kutatásaink során arra a következtetésre jutottunk, hogy a II. Mexikói Császárság történetének és különösen a hadtörténetének elemzéséhez fontos adatokkal járulhat hozzá a népes magyarországi kontingens történetének és sajátosságainak a feltárása. Az egykori „hazánkfiat” ugyanis ott találjuk Habsburg Miksa mexikói császár közvetlen környezetében (a testőrségében és a császári udvartartásában is), valamint a mexikói önkéntes sereg tisztikarában egyaránt, akik közül többen az elbeszélő forrásaikban jegyezték fel a Mexikóban átélt saját tapasztalataikat. Ezek a történelmi emlékek fontos forrásként szolgálnak a korszak megértéséhez és tanulmányozásához. Kutatásaink egyik fontos eredménye, hogy Tardy Lajos történetírói hagyatéka közel teljeskörű feldolgozásra került általunk, amelyet számos magyarországi és nemzetközi (mexikói, amerikai, francia, belga, osztrák stb.) Hungarika-forrással kiegészítve sikerült tovább bővíteni.

Úgy véljük, hogy a disszertációnak köszönhetően immár magyar nyelven is elérhetővé vált egy bővebb eseménytörténeti összefoglaló a Habsburg Miksa-féle mexikói császárságról, valamint a mexikói osztrák önkéntes seregről, illetve összeállításra került egy a további kutatásokat megalapozó historiográfiai összefoglaló a témában a magyar és idegen nyelven megjelent munkákról, amelyre jelen tudásunk szerint korábban még nem került sor. Az írásmű elkészültekor arra is törekedtünk, hogy a hazai szakirodalomban szereplő téves megállapításokat helyreigazításuk és tudományos alapra helyezzük. A disszertáció értékét növeli az is, hogy tartalmaz egy nemzetközi historiográfiai összefoglalót, amelyben országokként rendszerezve szerepel a téma történetírásának a historiográfiája a Habsburg Birodalom utódállamaira (Ausztria, Csehország, Lengyelország, Olaszország, Szlovénia, Románia stb.) vonatkozóan, amelynek összegyűjtésére jelenlegi ismereteink szerint korábban szintén nem került sor.

A tudományos írásműben újabb adatok ugyancsak olvashatók az 1860-as évek Mexikójában élő magyarokról, valamint a császári udvartartással és az osztrák haditengerészettel a latin-amerikai államba érkező személyekről, továbbá a Francia Idegenlégióban szolgáló magyarok korai történetére is kitérünk. Szintén egy fontos alfejezetet képez a köztársasági oldalon harcoló magyarországiak bemutatása.

A kutatás egyik legfőbb eredményének a magyarországi származású katonák létszámának és összetételének revízióját tekinthetjük, valamint a magyarországi állomány prozopográfiai adattárának összeállítását és különböző szempontok (származási hely, vallás, nemzetiség, foglalkozás stb.) szerinti elemzését. A Tardy Lajos által korábban közölt 1046 főnyi magyarországi állományadatot 262 fővel sikerült kibővíteni, ezáltal immár 1308 főről van részletesebb tudomásunk. A mexikói kalandban részt vett katonák közül negyvennyolc személy életrajzát részletesebben is sikerült feltárni és írásunkban közölni, akik közül a legtöbben ezidáig kevés figyelmet kaptak a magyarországi történetírásban, holott közülük nem egy személy fontos pozíciót töltött be a mexikói események során, vagy figyelemreméltó pályát futott be a későbbiekben Magyarországon és a nagyvilágban. A Mexikót megelőző életszakaszait illetően is jelentős eredményekre sikerült rámutatni, amelyek szerint a mexikói sereg magyarországi állományának több tagja is szolgált az 1848–49-es magyar szabadságharc honvédseregében, és többen részt vettek az 1850-es és az 1860-as évek nemzetközi katonai konfliktusaiban egyaránt.

Munkánk másik nagy eredményének véljük a magyarországi állományhoz köthető narratív forrásanyagok (memoárok, levelek, visszaemlékezések stb.) feltárását, összegyűjtését, szintetizálását és strukturált feldolgozását, valamint elmondható, hogy a kitűzött célok közül szintén sikeresen zárult a mexikói eseményekre és a magyarországi önkéntesekre vonatkozó fényképhagyaték összegyűjtése is. Reméljük, hogy jelen munka hasznos adatbázisként és ösztönző iránymutatóként szolgál majd egy nagyobb nemzetközi kutatás számára, valamint prozopográfiai kézikönyvként az 1864–1867 közötti időszakban Mexikóban Miksa császársága alatt harcoló magyarországi születésű katonák történetéhez. Bízunk abban, hogy a jövőben lehetőség nyílik mind az osztrák önkéntes sereg, mind a második mexikói francia intervenció, mind pedig a II. Mexikói Császárság történetét egy szélesebb, multinacionális (mexikói, amerikai, francia, belga, osztrák, cseh, olasz, lengyel stb.) kutatás keretén belül bővebben vizsgálni, ugyanis a témakör számos további kutatási lehetőséget rejt még magában

V. A DISSZERTÁCIÓ TÉMÁJÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK

1. A mexikói osztrák önkéntes sereg magyar honos katonáinak életrajzi adattára a legújabb kutatási eredmények tükrében (megjelenés alatt az Idegen hadakban című konferencia kötetében)
2. „Negyvenöt csata hőse”. Varjassy Béla élettörténete és vissza-emlékezései. In. DEZSŐ Tamás – PÓCZA István: *Batthyány Lajos Alapítvány Doktori Ösztöndíjprogram Tanulmánykötet 2020/2021*. Budapest, 2022. (536–576.)
3. A mexikói veteránok az 1877-78. évi orosz-török háborúban. In. *Orpheus Noster*, 13. évf. (2021) 1. sz. (87–101.)
4. Some Question About the Recruitment of Hungarian Soldiers in the Army of Maximilian Hapsburg the Emperor of Mexico. In. (Edited by) SEMSEY, Viktória – BALATON, Petra – HORVÁTH, Csaba – SÁNCHEZ ROMÁN, José Antonio: *National Identity and Modernity 1870-1945. L' Harmattan*. Budapest – Paris, 2019. (173–185.)
5. A mexikói kaland és a queretároi sortűz – Interjú Bobay Istvánval (2017. 06. 17.)
<http://ujkor.hu/content/a-mexikoi-kaland-es-a-queretaroi-sortuz-interju-bobay-istvannal>
6. Tallózás a „mexikói kaland” emlékei között: Hadtörténeti Intézet és Múzeum. (I. rész). In. *A Hadtörténeti Múzeum Értesítője*. 17. kötet. (2017.) (277–313.)
7. Az Österreichische Freiwilligenkorps Habsburg Miksa mexikói császársága idején. In. (Szerk.) FÜLÖP József – MÉSZÁROS Márta – TÓTH Dóra: „*A szél fúj, ahová akar*”: *Bölcsészettudományi dolgozatok*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó. Budapest, 2016. (201–214.)
8. A magyar huszár, aki túlélte Mexikó Habsburg császárárt. In. mno.hu; 2015. január 11.
<http://mno.hu/tudomany/a-magyar-huszar-aki-tulelte-mexiko-habsburg-csaszarat-1260119>
9. 19. századi magyar emlékek a Hawaii-szigeteken. In. (Szerk.) FERENC Attiláné Szöcs Éva – GAZDA József – SZABÓ Etelka: *Kőrösi Csoma Sándor – Az igazság keresése*. Sepsiszentgyörgy, 2015. (545–580.)
10. Egy kalandos sorsú magyar huszár, Jajczay József élettörténete: Különös tekintettel a Hawaii-szigeteken végzett kapitányi és kiképzői tevékenységére és az egyéb 19. századi hawaii-magyar történelmi kapcsolatok kérdésére. In. *Századok* 148. évf. 3 sz. (2014.) (747–777.)
11. Jajczay József nyomában a Hawaii-szigeteken, Egy kalandos sorsú magyar huszár a 19. Századból. In. *Vasváry Collection Newsletter*, 2014/ 1.